

ХУДОЖНЯ КАРТИНА УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ У «ЛАКОНІЧНІЙ» ПРОЗІ Г.ТАРАСЮК

Скуртул Г.С., аспірант

Запорізький національний університет

У статті розглядається «лаконічна» проза Г.Тарасюк. Особлива увага приділяється проблематиці та тематиці в новелах авторки. Окреслюються її ідейно-естетичні настанови, особливості творчого начала.

Ключові слова: «лаконічна» проза, підтекст, проблематика, художнє осмислення.

Скуртул А.С. ХУДОЖЕСТВЕННАЯ КАРТИНА УКРАИНСКИХ РЕАЛИЙ В «ЛАКОНИЧНОЙ» ПРОЗЕ Г.ТАРАСЮК / Запорожский национальный университет, Украина

В статье рассматривается «лаконичная» проза Г.Тарасюк. Особенное внимание уделяется проблематике и тематике новелл автора. Определяются его идейно-эстетические установки, особенности творческого начала.

Ключевые слова: «лаконическая» проза, подтекст, проблематика, художественное осмысление.

Skurtul G.S. BELLES-LETTRES PICTURE OF UCRAINIAN RELIA IN H.TARASUK «LACONIC» PROSE / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The article dwells upon the «laconic» H.Tarasiuk's prose. Special attention is given to the problems and subject-matters considered in the short stories of the author. Her ideological-aesthetic aims and peculiarities of her creative potential are outlined.

Key words: «laconic» prose, implication, problems, artistic comprehension.

На сьогодні в незалежній Україні, в умовах соціально-політичних проблем, духовного занепаду та деградації нації гостро постає питання пропагування духовних цінностей, виховання свідомого українського громадянина з розвинутим почуттям гідності, честі, правди, який попри все міг би відстояти інтереси етносу, засвідчити свою національну приналежність і служити власному народові.

Життя і творчий шлях Г.Тарасюк може стати прикладом як для сучасних, так і для прийдешніх поколінь українців у формуванні такої особистості.

Художній доробок Г.Тарасюк залишається малодослідженим. На нашу думку, це пояснюється тим, що її твори ще молоді, не перевірені часом, поліфонічні, такі, що потребують глибокого підтекстового прочитання і проведення як синхронного зрізу (паралелей із сучасною українською дійсністю), так і діахронного (ремінісценції з історичного минулого України). Нечисленні публікації, присвячені творчому доробку письменниці, на жаль, не розкривають повною мірою всієї складності художньо-естетичних поглядів авторки, не досліджують її засадничих постулатів та творчої лабораторії. Проза письменниці ставала об'єктом наукової уваги таких літературознавців: Ю.Ковалю, Л.Пастушенко, Н.Черненко, В.Китайгородської. Вагомий внесок у формування читацьких уподобань та пізнання Г.Тарасюк не лише як автора численних прозових творів, а й самотньої творчої особистості, зробили у своїх рецензіях та інтерв'ю М.Якубовська, О.Логвиненко, І.Лобовик.

Думається, що крізь призму «лаконічної» прози (визначення Г.Т.) Г.Тарасюк, ми зможемо окреслити ідейно-естетичні настанови авторки, особливості її творчого начала в контексті проблем, що порушуються сучасними українськими митцями слова. Власне в цьому і полягає актуальність і новизна дослідження.

У 2006 році український читач ознайомився з новою книгою Г.Тарасюк «Янгол з України», яка містила і раніше публіковані твори, і зовсім нові. Ця збірка новел і маленьких романів продовжувала започатковані в попередніх творах теми та сюжети. Але, разом з цим, у збірці рельєфніше вирізнялася позиція прозаїки — вона намагається бути не лише споглядачем, «аутсайдером» щодо оточуючого її суспільства, а й прагне взагалі піднятися над сучасною дійсністю, матеріальним світом, досягти тієї «висоти», з якої їй зручно буде осягнути земне життя в усіх його проявах, щоб дістатися істини в найвищому її розумінні. Виразно окреслився і підтекстовий характер художніх експериментів авторки. «Велика естетична сила будь-якого художнього тексту, — зауважує Г.Тарасюк, — підтекст, який дає можливість читачеві замислитись над чимось важливим, животрепетним, активізувати свої психофізичні, душевні сили» [3; 147]. Авторка принципово шукає нових шляхів «підтексту» дійсності, вбачаючи в спрощеному викладі сюжетних перипетій, зображенні образів, недосказанності людських почуттів важливу складову глибокого осягнення навколишньої дійсності.

Показовою щодо підтексту є новела «Голос крові». Це мінорна розповідь про долю українських емігрантів, які через ті чи інші випробування долі, за часів, коли слова «здавати», «доносити», «арешти», «вигнання», «енкаведе» і «кагебе» поставали найстрашнішими і найуживанішими, були змушені покинути батьківщину. В основі сюжету історія роду Орленків-Конашевичів, що бере початок «ще від

самого гетьмана Сагайдачного». Доля закинула цю сім'ю у далекий Вашингтон, де усі її члени здобули свободу, безбідне життя, але втратили рідне коріння, свої «епічні» верби та батьківський прихисток. Хранителькою усіх родових традицій, суворого Шевченківського заповіту та пам'яті за давно втраченою батьківщиною виступає старенька Бабі. Вже в самому імені прочитується гірка іронія авторки. Так, на американський лад, називає рідну бабусю Френ Фішер, що є наполовину українкою. І хоч вона знала українських пісень, вшановувала разом з родичами пам'ять великого Кобзаря, але ніколи не бачила рідної землі, бо «... замість обов'язкових поїздок щоліта в *Чигирин*... (тут і далі по тексту виділення *Г.Т.*) поклонитися священній землі предків... вона єдина з шести внуків їхала, куди воліла. Але це вже був не спротив родовим традиціям, а звичайна реакція на них асимільованої, розпещеної свободою дитини» [6; 243]. А на прохання Бабі відвідати Чигирин, Львів чи Київ, завжди (аби баба відчепилася і заспокоїлася) відповідала: «Авжеж, авжеж... Поїду я в твій Чигирин і дуже скоро...» [6; 240].

Але настав момент перевтілення. Коли восени 2004 року через помаранчеву революцію батьківщиною українських предків Френ зацікавився весь світ, з нею почалися метаморфози: «Вона тоді вперше одягла вишиванку, приєдналася... до української громади, що з'їхалася до Вашингтону маяти під Білим Домом помаранчевими стрічками. ... поривалася їхати до Києва...» [6, 245]. Саме рідна земля перетворює зациклену на матеріальних цінностях, завжди меркантильну, ділову і прагматичну жінку на сентиментальну, з глибоким почуттям патріотизму і щемливої радості за втраченим колись корінням, з душею, у якій бринить шевченківське слово і тече «калиново-малинова» кров українських гетьманів: «... вона не чекала від себе таких глибоких філософських розмислів. ... така романтична сентиментальність була не в її стилі... і вдачі! Френ Фішер була цілковитою американкою...», — констатує авторка, — А тепер... тепер вона — одні емоції. Одні крайнощі...» [6; 247].

У новелі Г.Тарасюк виводить міфологему українства. Весь простір твору авторка розподіляє на там і тут. Таким чином, на нашу думку, намагається виокремити Україну серед інших країн, надати їй, аж ніяк не привілейованого, але особливого сакрального статусу зі своїм ареалом неповторних звичаїв, специфічним, ні на кого не схожим світовідчуттям, де вірші прирівнюються до молитви, а відомий поет є пророком. І хоч колись ця земля стала для Орленків-Конашевичів чужою, а вони для неї вигнанцями, все одно Україна для них — утрачений рай, обітована земля, де тема боротьби буде вічною, а дух незламним, там людина не знаходить часу подумати про щось високе, піднесене, «*А тут...* Тут, на горі, над Дніпром, Френ несподівано для себе згадала... про душу!» [6; 247]. Назва новели промовиста. Хоча Френ і не була чистокривною українкою, у ній пробудився голос крові, те, що часто називають генетичною пам'яттю. І хоча на початку новели Бабі, звертаючись до дочки Катерини, яка усе своє свідоме життя бунтувала проти насильницької українізації, говорить: «Я ж просила: нащо тобі чужий, он скільки своїх гарних хлопців. Ні, не послухала, от і маєш... німця! Як це боляче, коли мовчить голос крові!...» [6; 242], то в кінці, дивлячись на перевтілення Френ, на її ставлення до шляхетного походження та рідної землі, на еволюцію її філософії життя, свідому самоідентифікацію, можна стверджувати, що голос крові, як переконує нас Г.Тарасюк, не мовчить і, навіть, не говорить — він кричить.

Особливого значення в художній картині українських реалій Г.Тарасюк набуває проблема індивідуальності, особистості, котра знаходиться в стані «конфронтації» з «іншим» світом, тобто з тією реальністю, що її оточує. Так, у новелі з не зовсім зрозумілою на перший погляд назвою «Компрачикос» прозаїк викриває убогість людської душі, затисненої в лещата індустріального суспільства, суспільства споживання, де *homo homini lupus est* (людина людині вовк).

У юності Зореслав Богданович Колодний, працюючи «жовторотим журналістом», завжди вдавався до глибоких аналогій, всебічного аналізу та оригінальної подачі матеріалу, за що його не любили головні редактори. І тоді: «юне дарування сказало подумки усім тим... *компрачикосам*, що калічили його талант і стиль: пишійте самі, як такі мудрі, а я буду вами керувати. І стало наймолодшим в області редактором» [6; 351]. Словник іншомовних слів подає таке походження слова «компрачикос». Компрачикос (ісп. *comprachicos*, букв. — ті, що скуповували дітей) — в Іспанії, Англії та інших країнах XIII-XVII століть злочинці, які викрадали або купували дітей, і, спотворюючи їх, продавали як блазнів у багаті дома, циркові балагани тощо [5]. Г.Тарасюк як справжній майстер слова за буквальним тлумаченням цієї історичної реалії вбачає власний значно глибший смисл. Для неї, компрачикос — це морально потворна людина, наш сучасник, який в умовах тотального панування влади і грошей духовно деградує і не дає спокійного життя оточуючим: «Епоха ідіотів! Засилля покидьків! Сутенерів-компрачикосів!» [6; 353], — збурено зауважує Зореслав Богданович. Промовистими щодо цього є і власнеавторські риторичні запитання, майстерно вплетені в художню канву новели: «Що за життя? Що за часи? Що за люди?» [6; 353].

Авторка новели наділена талантом «містичного прозріння», що дозволяє їй оцінювати події повсякденного життя героя з точки зору їхньої онтологічної цінності для людини. За буденними справами, вчинками і думками Г.Тарасюк простежує зародження, розвиток та еволюцію людської особистості. Уся трагічність новели і трагедія самого головного героя в тому, що він і сам не помітив, як із добропорядного, «статечного», національно свідомого чоловіка, який ще зовсім недавно виступав з нищівною критикою

щодо людської нещирості та підлості перетворився на справжнього компрачикоса, що «бігаючи поміж дощових крапель», «зоставався сухим», «виживаючи, виживав усіх невинних собі», який брав на роботу лише жінок «с трудной судьбой», аби уникнути чоловіків-суперників і, будучи головним редактором проросійської газети «Нове життя» старався бути «і вашим, і нашим». Свідомо уникаючи у своєму виданні таких дражливих тем, як мовні, конфесійні й взагалі всього того, від чого «тхне національним душком і дерьмократією», Зореслав Богданович, за іронією долі, отримує грант Міжнародного фонду підтримки демократичної преси. З цього моменту Колодний подумки лише з грошами. Він усуває свою конкурентку Христю, яка, насправді, доклала максимум зусиль, аби грант присвоїли саме «Новому життю». Розуміючи, що дівчина претендуватиме на половину грошової премії, Зореслав Богданович шантажує підлеглу документами про її начебто співпрацю з ворожим табором журналістів.

Як крик душі й гірка правда життя звучать слова Христі, звернені до головного героя в кінці новели: «Компрачикос! Дрібненький містечковий компрачикос... я не бажаю з вами працювати!» [6; 366]. Але для нього це вже невідоме і зовсім чуже слово: «... потягнувся рукою до «Словника іншомовних слів»: — Компрачикос... Цікаво, чого саме цим... *компрачикосом* обізвала його навіжена Христя? Хоча... то не так уже й погано... Могла б і гірше... Та це — не варті уваги дрібниці. Головне: день видався напрочуд вдалим» [6; 365].

Філософська розповідь про долю сучасної української жінки-заробітчани та біль за розпорошеними по чужих світах молодими роками складає основу новели «Острів зимового мовчання». Героїня цього твору з красивим і колоритним українським іменем Оксана сповна випила гірку чашу заробітчанської долі. Була і проституткою, і дружиною нелюба, і заробітчанкою. Але перш за все — вона мати, яка терпить усі випробовування долі лише заради своїх дітей. Та, повернувшись додому, вона застає страшну картину: «... мама спала п'яна, пацани немиті-нечесані, борюкалися на розтросеному дивані з прилиплим до писків целофановими пакетами з клеєм...» [6; 418]. Г.Тарасюк знаходить досить парадоксальний вихід для своєї героїні — вона знову пускається в мандри. Мабуть через те, що її життя вже не тут, не в Україні, а десь далеко — серед чужих людей і на чужій землі; легше жити світлою пам'яттю про своїх Шурку і Юрку, ніж спостерігати за їх деградацією і відчувати тотальну душевну безпритульність і непотрібність.

Прозаїк знайшла цікаве художнє рішення опису долі головної героїні. Кожне життєве випробовування жінка зустрічає з новим іменем: Тамара, Ольга, Наташа і лише «... для синів вона так і залишилася — мамою Оксаною» [6; 417].

Всіх дівчат з СНД, що торгують власним тілом, за кордоном часто називають «Наташами». Не стала винятком і Оксана. Погнавшись за солодкими обіцянками біженця із Молдови Аркадія про шик-блиск у Німеччині, Бельгії, отримала «... пшик-брик... Бордель для далекобійників, «партизанка» в Хорватії, стометрівка в Словаччині, кличка «Наташа», далі... А далі — далі велика купа лайна...» [6; 417]. Була вона і гордовитою та самодостатньою Тамарою, яка приїхала по туристичній візі на один із островів Греції збирати персики. І мрії її були ліричні: «... мріяла про власний острів, який подарує їй, як Жаклін Кеннеді, якийсь Онасіс...» [6; 415]. Але проза життя запропонувала зовсім інше: «Острів їй подарував Аристотель... Але вона навіть не уявляла, що бувають такі мініатюрні острови — горб із трьома віллами, таверною на березі і загонем для кількох кіз» [6; 415].

Жінка хоче почати нове життя — спокійне, із звичайною роботою, поруч з коханим чоловіком. І Г.Тарасюк дає їй таку можливість. Авторка наділяє героїню новим іменем — Ольга. І це цілком природно, бо ім'я Ольга бере своє походження від скандинавського Хельга і означає «святищенна». Мабуть, після всіх жахів у її житті, вона дійсно хотіла бути святенницею, переродитися і стати на праведний шлях. Але щастя було не довгим. Одного літнього вечора до них у таверну зайшла компанія «нових русскіх»: «... душа жінки розквітла й полетіла навстріч знайомій говірці... Ольга сама не зчулася, як співала з ними «Очі чорніє» і танцювала в гарячих обіймах веселого і крутого Вавіка, чи Вована... Їх любовний шал був короткий, але вона запам'ятала його на все життя...» [6; 419]. Переповнена новими свіжими почуттями і радістю від спілкування з рідною душею, Ольга з наївною простотою просить «мимолітного коханця» забрати її з собою. А у відповідь чує страшні слова, ім'я, наче голос з її темного минулого, яке вона так намагалась стерти зі своєї пам'яті, і яке переслідувало її усе життя: «Ізвіні, Наташа, вас много, а я адін...» [6; 419]. Аристотель не зміг простити Ользі її зраду, більше він до неї не заговорив. Фінал новели несподіваний і очікуваний водночас. На морі розігрався шторм: «І не чули вони, як остання штормова хвиля, стрімка й висока, підхопила острів і понесла у відкрите море, незвично синє й привітне як на цю зимову пору» [6; 420]. Думається, такою розв'язкою Г.Тарасюк хотіла засвідчити — можливо, тільки смертю Оксана могла спокутувати всі свої гріхи. Море змило все те, що було для неї страшним тягарем: її болі, печалі, страшні спогади, тугу за рідною домівкою, врешті-решт, її саму як свідка і творця її власної стражденної гріховної долі.

Отже, лаконічна проза Г.Тарасюк вражає багатством тематики і проблематики. Кожна із розглянутих новел — самобутній, з глибоким підтекстовим звучанням художній твір, який презентує яскравого та

оригінального майстра малої прози в сучасній українській літературі. Погоджуємось з дослідницею М.Якубовською, яка зауважує, що Г.Тарасюк своїм словом вирівнює генетичний код української нації [7]. Авторка препарує українську дійсність, надає буденним на перший погляд проблемам філософського звучання, виводить художню тканину твору на символічний рівень, вражає своїми обструктивними діями, спрямованими на деградацію українського суспільства, виродження українства як феномена. Філігранність таланту прозаїка можна порівняти з ювелірною роботою, в яку чим пильніше заглиблюєшся, тим більше відкривається нових сторін, кожна з яких по-своєму прекрасна. На нашу думку, епічна манера, художнє мислення, авторське світобачення, проблематика, поетика творів Г.Тарасюк будуть і надалі потребувати уваги дослідників літературного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Китайгородська В. Янголи народжуються в Україні / В.Китайгородська // Березіль. — 2007. — № 11-12. — 180-182.
2. Лобовик І. У пошуках сенсу людського буття: (Ескіз до творчого портрета Г.Тарасюк) / І.Лобовик // Демократична Україна. — 2005. — 2 березня.
3. Логвиненко О. Галина Тарасюк. Ми не письменники — ми біль / О.Логвиненко // Вітчизна. — 2000. — № 1-2. — С. 146-149.
4. Пастушенко Л. Трепанія сучасності: (або критичний модернізм Г.Тарасюк) / Л.Пастушенко // Літературна Україна. — 2004. — 4 листопада.
5. Словник іншомовних слів. — К.: УРЕ, 1975. — 775 с.
6. Тарасюк Г. Янгол з України. Маленькі романи, новели / Галина Тарасюк. — К.: Либідь, 2006. — 432 с.
7. Якубовська М. Епоха лицарства, що не минає... / М.Якубовська // Літературна Україна — 2005. — 10 лютого.

УДК 821.133.1С – 2.09:008 «652»

СВОЄРІДНІСТЬ РЕЦЕПЦІЇ ПОНЯТТЯ ДОЛІ В АНТИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА ДРАМІ Ж.-П. САРТРА «МУХИ»

Темна О.В., к. філол. н., доцент, Гапон Є.О., студент

Запорізький національний університет

Автори розглядають специфіку співвідношення долі й волі особистості на прикладах творів античної літератури (Гомера, Есхіла, Софокла, Еврипіда) і п'єси французького екзистенціаліста Ж.-П. Сартра, а також торкаються питання про своєрідність трансформації традиційного сюжету про Ореста в драмі «Мухи».

Ключові слова: античність, драматургія, трагедія, конфлікт, доля, воля, екзистенціалізм.

Темная О.В., Гапон Е.О. СВОЕОБРАЗНОСТЬ РЕЦЕПЦИИ ПОНЯТИЯ РОКА В АНТИЧНОЙ КУЛЬТУРЕ И ДРАМЕ Ж.-П. САРТРА «МУХИ» / Запорожский национальный университет, Украина.

Авторы рассматривают специфику соотношения рока и воли личности на примерах произведений античной литературы (Гомера, Эсхила, Софокла, Еврипида) и пьесы французского экзистенциалиста Ж.-П. Сартра, а также касаются вопроса о своеобразии трансформации традиционного сюжета об Оресте в драме «Мухи».

Ключевые слова: античность, драматургия, трагедия, конфликт, рок, свобода, экзистенциализм.

Temna O.V., Gapon E.O. THE PECULIARITY OF CONCEPT OF FATE RECEPTION IN ANTIQUE CULTURE AND IN DRAMA "THE FLIES" BY J.P. SARTRE / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The authors study the specificity of correlation of fate and will on the basis of antique works (Gomer, Aeschilus, Sophocles, Euripides) and the play of French existentialist J.P. Sartre. The authors also dwell on the problem of unique transformation of traditional plot about Orestes in drama "The Flies".

Key words: antiquity, dramatic art, tragedy, the conflict, fate, freedom, existentialism.

Перша половина двадцятого століття – буремний час, відзначений двома світовими війнами, революціями та конфліктами, – породжує особливий тип свідомості, однією з провідних рис якої стає катастрофізм. Людина надзвичайно гостро відчуває трагізм своєї епохи, виникає відчуття, ніби якась могутня сила зрушила все з усталених місць, перетворивши світ на «диявольський водевіль», з якого не